

Túróczy Imre¹

GÁTOLJA VAGY TÁMOGATJA A MIGRÁCIÓ A GAZDASÁG FEJLŐDÉSÉT? NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK ELEMZÉSE²

Az elmúlt időszakban általánossá vált a nemzetközi munkaerő mozgás, melynek negatív hatásaitól tart a közvélemény. A statisztikai adatok szerint Magyarországról jelentős számú, jól képzett, jellemzően fiatal munkaerő távozott, rontva ezzel a magyar gazdaság fejlődésének lehetőségeit. Különösen hátrányosan érinti ez a gazdaságilag elmaradott régiókat, köztük az Észak-Alföldi Régiót. Vajon van-e megoldás az átlag alatti képzettségi szint felzárkóztatására a lakosság korösszetételének javulására, gazdasági aktivitása fokozására, az életszínvonal emelésére? Képes-e a magyar vidék megőrizni lakosságmegtartó képességét? A nemzetközi migráció áldás vagy átok? A nyugat-európai tapasztalatok igazolják, hogy a nemzetközi munkaerő vándorlás természetes jelenség, az eltérő szociális, vallási környezetből érkező családok potenciális munkaerőként képesek megjelenni, támogatva az adott terület fejlődési lehetőségét.

DOES MIGRATION HINDER OR ADVANCE ECONOMIC DEVELOPMENT? AN ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCES

Recently international movement of labour has become widespread and general with public opinion turning apprehensive of its negative consequences. According to statistical evidence, a large number of well trained, basically young workers have left Hungary hindering the growth potential of Hungarian economy. The phenomenon is making a particularly adverse effect on the economically less developed regions, the North Alföld Region among them. Is there a solution to increase the below-the-average skills and education level of the population, improve its age composition, enhance its economic activity and increase the standard of living? Are the rural regions of Hungary capable of keeping their population retaining ability? Is international migration a blessing or a curse? The West-European experience shows that international migration of labour is a natural phenomenon; families from different social and religious environments can appear as a potential workforce supporting the development of a particular area.

BEVEZETÉS

A migráció fogalma egyre közismertebb és a mindennapi szóhasználat tárgyává válik, mindenki tudja mit jelent és a hétköznapiok természetes jelenségévé vált a magyarok külföldi munkavállalása és a külföldiek megjelenése. A lakosság mozgása nem kizárólag magyar jelenség, sőt egyes fejlett országokban még nagyobb arányú az elvándorlás. A kivándorlás nemcsak súlyos politikai megrázkódtatások következménye, mint például az 1956-os magyarországi forradalom leverését követő menekült hullám. Vajon mi az oka általában a népességmozgásnak és hogyan hat a gazdaságra? A globalizáció e megjelenési formája milyen társadalmi folyamatokat indít el és ezek hogyan kezelhetőek? Mi a gyakorlata a vallási, kulturális, szociális, vagyoni eltérések kezelésének Európában. Tény, hogy a folyamatok felgyorsultak és a kivándorlás magyarországi kiindulási területei jellemzően a szegényebb,

¹ rektor, főiskolai tanár (PhD), Szolnoki Főiskola, turoczy@szolf.hu

² Lektorálta: Dr. Kóródi Márta PhD. oktatási és tudományos rektorhelyettes, tanszékvezető főiskolai tanár, Szolnoki Főiskola, korodi@szolf.hu

alacsonyabb gazdasági teljesítményt nyújtó, ezáltal kevesebb lehetőséget teremtő megyék.

A kérdéskör általános vizsgálata mellett a szűkebb földrajzi környezetünk, az Észak-Alföldi Régió és Jász-Nagykun-Szolnok Megye helyzetképét is érdemes áttekintenünk. A régió az Európai Unió 20 gazdaságilag legelmaradottabb térségeinek egyike, gazdasági teljesítménye az EU átlagnak kevesebb, mint 40%-a. A régiót alkotó három megyéből Jász-Nagykun-Szolnok Megye adatai közepesnek mondhatók. Hogyan áll ez a megye, áldás vagy átok a térség számára a népességmozgás?

Ezekre a kérdésekre keresem a választ, természetesen belátva azt, hogy a témakör teljes feldolgozása több kötetet érdemelne.

Migrációs helyzetkép Európában 2014. november 2.

Az Európai Unió ismert egyik szabadsági eleme a munkavállalás szabadsága és ehhez szorosan kapcsolódik a személyek szabad mozgása. A két lehetőség felgyorsította a munkavállalási kedvet és ennek természetesen más – nem munkavégzés céljából történő – lakossági mozgás is kapcsolódik. A szülők, gyermekek követhetik a „kivándorolt fiatal” és ennek a hatása is megjelenik a hazai gazdaságban. Természetesen negatív hatást gyakorol a gazdasági teljesítményre a nem regisztrált munkaerő vándorlás is. Azon személyek, akik naponta alkalmi munkavégzés céljából ingáznak, illetve magyar vállalkozás kiküldetésében lévő munkatársaiként rendszeresen külföldön végeznek munkát.

A migráció társadalmi és gazdasági hatásait vizsgáló SEEMIG projekt nyolc európai ország részvételével indult el 2012-ben. A vizsgálatok eredményét Központi Statisztikai Hivatal (KSH) októberében tette közzé. A három eltérő adatforrásból összeálló helyzetkép szerint 2013 elején mintegy 350 ezer olyan kivándorolt magyar élt a világban, aki a rendszerváltozás után hagyta el az országot, s legalább egy éve külföldön lakik. Az is megfigyelhető a KSH adatai alapján, hogy ebben a körben az iskolai végzettség magasabb, mint a magyarországi átlag és a diplomások aránya szintén meghaladja a hazai átlagot. A jelenség érdekes, hiszen megfigyelhetjük, hogy a nyugati országokban dolgozó vendégmunkások általában a szakképzettséget nem igénylő munkahelyeken találhatnak lehetőséget. Ezzel szemben a magyarok esetében jellemző a magasabb iskolázottság és a külföldi gazdálkodók által kvalifikált munkahelyekre történő befogadás.

Hogyan áll a helyzet Európa más nemzeteinél? A statisztikai adatok az alábbi képet mutatják:

Megnevezés	2010. év (%)	2013.év (%)
Albánia	41,7	44,1
Bulgária	17,2	18,9
Szerbia	16,8	18,4
Grúzia	16,6	16,4
Románia	14,9	16,6
Ukrajna	12	12,3
Szlovénia	7,4	7,7
Ausztria	6	6,1
Szlovákia	5,8	6,5
Magyarország	4,9	5,3
Olaszország	4,7	5

1. táblázat Európai országok elvándorlási adatai [1]

Szolnoki Tudományos Közlemények XVIII.

Az adatok azt igazolják, hogy a migráció nem idegen a fejlett társadalmakban sem, sőt több esetben megfigyelhető, hogy a magasabb életszínvonallal rendelkező országok esetében is jelentős a népességmozgás. A migráció tehát nem kizárólagosan a szegényebbnek mondható országokra jellemző, esetleges politikai eseményekhez (1956-os magyar forradalom) köthető, hanem egy természetes fejlődés eredménye. A globalizáció természetes velejárója a munkaerő mozgása, egy-egy életpálya több országon történő átívelése.

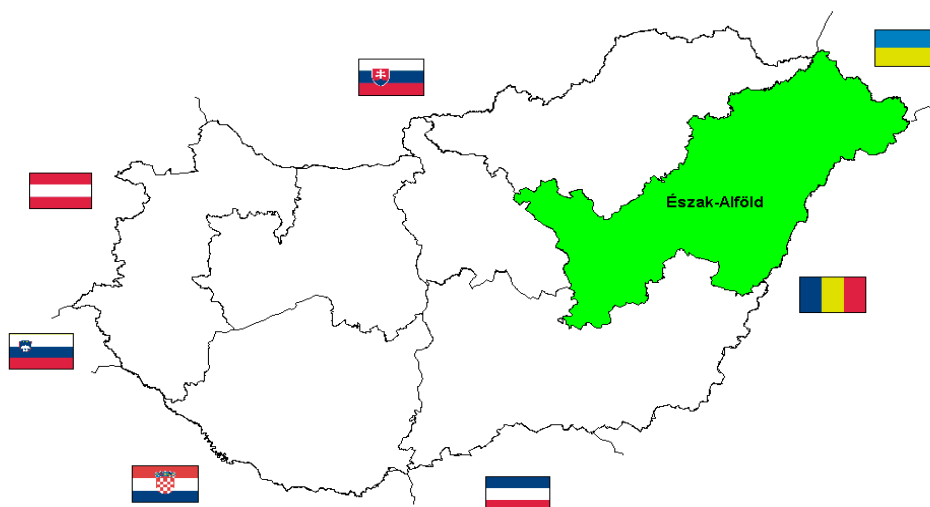
Mi is a helyzet ebben a kérdésben Magyarországon?

Statisztikai tény, hogy a népességmozgás jelentős országon belül és növekszik a más országokba történő elvándorlás is. A médiában megjelent híradások szerint a hajléktalanok is átteszik székhelyüket Nyugat-Magyarországba jobban remélve ott alkalmi feladatokat, vagy a határon keresztül naponta ingázva külföldön terveznek munkát vállalni. A migráció vesztesei az alacsonyabb gazdasági teljesítménnyel rendelkező országrészek. Vajon hogyan áll a helyzet az ország egyik gazdaságilag elmaradott földrajzi, statisztikai egységében, az Észak-Alföldi Régióban?

Az Észak-Alföldi Régió gazdasági elemzése

A régió bemutatása

Az Észak-Alföldi Régió Magyarország keleti, észak-keleti részén helyezkedik el határos országok Ukrajna és Románia.

1. ábra Az Észak-Alföldi Régió területi elhelyezkedése

A népességi alakulására vonatkozó legfontosabb adatokat az alábbi táblázat foglalja össze:

Megnevezés	Hajdú-Bihar megye	Jász-Nagykun-Szolnok megye	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	Észak-Alföldi régió	Magyarország
Népesség száma e fő	540	391	561	1 491	10 013
Népesség megoszlása %	5,4	3,9	5,6	14,9	100

2. számú táblázat: Az Észak- Alföldi régió népességi adatai [2]

Szolnoki Tudományos Közlemények XVIII.

Az adatok szerint a lakosság 14,9%-a él a régióban viszonylag egyenetlen területi megoszlásban. A lakosság arányát tekintve mintegy 15%-át adja az ország népességének, tehát sem demográfiai szempontból, sem a gazdasági teljesítmény oldaláról vizsgálva nem tekinthetjük elhanyagolhatónak a térséget.

A gazdasági teljesítményt vizsgálva már kedvezőtlen adatok válnak nyilvánvalóvá. A térség GDP-jének alakulását a 3. számú táblázat ismerteti.

Megnevezés	Egy főre eső GDP e Ft/ fő	Adat az országos átlag %-ban
Országos átlag	2 827	100
Budapest	6 144	217
Hajdú-Bihar megye	2 106	74,5
Jász- Nagykun - Szolnok megye	1 807	63,9
Szabolcs- Szatmár - Bereg megye	1 547	54,7

3. táblázat Bruttó hazai termék alakulása az Észak-Alföldi Régióban 2012 év [3]

Az adatok jelentős gazdasági elmaradottságot jeleznek. Abban az esetben, ha a Magyarország EU átlaghoz viszonyított teljesítményét nézzük, akkor megállapítható, hogy a régió átlagos egy főre eső GDP-je az uniós átlag 35–38% között ingadozik. A kedvezőtlen helyzetből történő kilábalást a területfejlesztés kiegyenlítő hatása biztosítaná. A fejlődés egyik alapja a beruházások növekedése. A statisztikai adatok szerint a régió egy főre eső beruházási ráfordítása kétharmada az országos átlagnak. A beruházások alacsony szintje konzerválja az alacsony teljesítményt és a következményként megjelenő alacsonyabb jövedelmi szintet, életszínvonalban történő elmaradást. Ebben a helyzetben a régió fokozottan veszélyeztetett a lakossági elvándorlása tekintetében. Természetesen erre vonatkozóan is vannak adatok, amelyek szintén kedvezőtlen folyamatot igazolnak. A migrációs adatokat a 4. számú táblázat ismerteti.

Megnevezés	Észak- Alföldi régió	Országos adat
Természetes szaporodás – fogyás	-4,7	-3,1
Tényleges szaporodás – fogyás	-7,7	-1,4
Bevándorlási különbözet	-6,5	-
Nemzetközi vándorlási különbözet	+1,5	+3,1

4. táblázat Az Észak- Alföldi régió népességének változása [2]

Az adatok a folyamatokat igazolják, a tényleges népesség fogyás 7,7%, amit három tényező befolyásol, egyrészt a természetes népesség csökkenés, a belföldi és nemzetközi migrációs hatás. Az elvándorlás meghatározó okaként említhetjük a munkanélküliséget, amely szintén magas a régióban. Az erre vonatkozó adatok szintén rendelkezésre állnak.

Szolnoki Tudományos Közlemények XVIII.

A meghatározó adatokat a 2013. év vonatkozásában az 5. számú táblázat tartalmazza.

Megnevezés	Adat %
Aktivitási ráta	61–62,9
Foglalkoztatási ráta	51–55,8
Munkanélküliségi ráta	11,4–15

5. táblázat Foglalkoztatási adatok az Észak-Alföldi régióban 2013 évben [4]

Megjegyzés: Az adatok a régió három megyéjének jellemzőit érzékeltetik.

Fogalom magyarázat

Aktivitási ráta: A népességben belül aktív népesség aránya, amely gazdaságilag aktív, a munkanélküliek és foglalkoztatottak összesen.

Foglalkoztatási ráta: Megmutatja, hogy a munkaképes korú lakosság hány %-a foglalkoztatott.

Munkanélküliségi ráta: A munkaképes korú lakoságnak az az aránya, amely tartósan és aktívan keres munkát, de jelenleg állástalan.

Az adatok szintén kedvezőtlenek, az országos átlagnál rosszabbak. Egy közgazdaságtani alaptételt kell említenünk, amely szerint, ha nincs aktív gazdasági teljesítmény, akkor a gazdasági elmaradottság állapota stabilizálódik.

A régió kitörési pontjai

A fentiekben leírt adatok jórészt a helyzet feltárását szolgálják, semmiképpen nem adhatnak okot egy negatív hangulat kialakulásra, azt a helyzetet ismerteti, amit kezelni kell. Természetesen a földrajzi területnek vannak potenciális erősségei és kitörési pontjai.

A régió és ezen belül Jász-Nagykun-Szolnok megye gazdasági szerkezetében megfigyelhető a feldolgozóipar, vegyipar, mező- és erdőgazdaság, valamint a halászat dominanciája. Az elmúlt években jelentős beruházások indultak a vegyipar és vízgazdálkodás területén. Az S3 stratégiai besorolása szerint a megye „ipari, termelési zónának” minősül. A kategóriára jellemző, hogy a saját prioritásai területein kutatást fejlesztést folytat és innovatív módon beruházásokat hajt végre. Az S3 stratégia célja, hogy az adott térségben jellemzően azt a területet fejlesztik, ott végeznek kutatásokat, amelyben vannak hagyományok, megfigyelhető a gazdasági aktivitás és van mire építkezni.

Az EU 2014–2020-as költségvetési ciklusában Magyarországon több, mint 700 milliárd Ft-nak megfelelő támogatás várható innovációs fejlesztések megvalósításának támogatására. Ez a tétel kiegészül a magyar támogatási összeggel, így ebben a ciklusban több, mint ezermilliárd Ft felhasználása várható. Egy szerény és jelenleg elképzelések szintjén megvalósuló gondolatsor szerint, ha ennek 3%-a kerül a megyébe, akkor több, mint 30 milliárd Ft fejlesztés valósul meg csak ebből a forrásból.

Mit tehet a megye vezetése ennek kihasználása érdekében? Néhány gondolatot említsünk meg szintén a – a cikk terjedelmi korlátai között megvalósíthatatlan – részletes kifejtés és teljesség igénye nélkül.

- a. Munkaerő fogadása és képzése:

A térségből elvándorolt munkaerő pótlására és annak célirányos képzésre szüksége van,

a megyének. Ebben a vonatkozásban az oktatási struktúrát szükséges módosítani és ezen ágazatok prioritását biztosítani. Szükséges a bevándorló munkaerő fogadása és képzése. Ennek külföldi tapasztalatairól a későbbiekben részletesebben szólunk.

- b. Az adott szakterületeken kutatási központok kialakítása:
Fontos, hogy a fejlesztéseket követően a magasabb képzettséggel rendelkező munkaerő is teret nyerhessen. Jelenleg jórészt az alacsony képzettséggel rendelkező tud elhelyezkedni, ami az alacsony képzettségi szint kialakulását és konzerválódását idézheti elő. A magasabban kvalifikált, versenyképes munkaerő képzése és megtartása elengedhetetlen egy földrajzi térség felzárkózásában. Tény, hogy versenyképes foglalkoztatotti kör nélkül nincs versenyképes gazdaság.
- c. Szociális háló kiépítése és fenntartása:
A térségben szociális szempontból több veszélyre kell felhívni a figyelmet. A társadalom „előregedése” mellett az alacsony képzettségi szint és a korai iskolaelhagyók viszonylag magas aránya vetíti előre a várható problémákat. Fel kell készülni a szakszerű idős ellátásra, amely infrastrukturális fejlesztések mellett a munkaerő fogadásának és képzésének igényét is felveti. Az egészségügyi és szociális ellátás komoly lehetőséget rejt a foglalkoztatás terén.
- d. A gazdaság fejlesztése érdekében ki kell használni a hagyományos pályázati források mellett a megmutatkozó adókedvezményeket, az üzleti angyalok által biztosított fejlesztési lehetőségeket és fel kell készülni a korrekt külföldi tőke fogadására.
- e. Szorgalmazni kell az infrastruktúra fejlesztését, hiszen fejlett infrastruktúra nélkül nincs fejlett gazdaság.

A megyének és a régiónak szüksége van a fejlesztésre és annak a feltételei adottak. A több tényező közül a migráció lehetőségére térek ki egy külföldi tanulmányút tapasztalatait közzé téve.

A migrációs folyamatok lehetőségei, kezelésnek külföldi tapasztalatai

Ebben az évben március 17-től 22-ig szakértői tanulmányúton vehettem részt Belgiumban. A konzultációk és helyszíni látogatások tapasztalatai szerint egy sokszínű, több nemzetiséget magában foglaló társadalomban is megvan a fejlődés lehetősége. Nyugat-Európában a munkaerő szabad mozgása és a lakosság szabad mozgása nem új jelenség, és az Európán kívülről érkező menekültek is több évtizede jelen vannak. Több általános – és középiskolában tettünk látogatást és tapasztalataink szerint minden intézményben legalább 7–8 nemzetiséghez tartozó fiatal tanult vegyes korösszetételben. Természetesen minden intézményben találkozhattam magyar gyermekekkel, fiatalokkal. A csoportban egyedüli magyarként minden esetben megkerestem őket és faggattam gondolataikról. A gondolataikat, és személyes tapasztalataimat több szempontból az alábbiak szerint összegezhetjük:

- a. Munkalehetőség szempontjából kedvezőek voltak a tapasztalataik, amelyek természetesen a szülők véleményén alapultak. Elmondták, hogy a legegyszerűbb szakmunka esetén is kedvezőek a bérviszonyok és nem félnek a tartós munkanélküliségtől. A fogadó ország a bevándorlókat potenciális munkaerő utánpótlásként kezeli.
- b. A képzés megoldja a kulturális, nyelvi és vallási különbségek nehézségeit. Az érkező családok gyermekeit először úgynevezett „reception” csoportokban fogadják, ahol nyel-

vet tanulnak, és rengeteget gyakorolnak. Ezekben a csoportokban tanulják egymás válásának alapvető elemeit és megszokják az együttélést. Fontos szempont volt a kis csoport létszám, ami 4-6 főt jelent. Minden iskolában van külföldiek beilleszkedéséért felelős csoport, amely pedagógusokból áll, akik nem tanítanak, hanem a külföldiek „patronusai”. Minden nevelőhöz 5-6 gyermek beilleszkedését segíti, rendszeresen látogatja a családokat és kezeli az anyagi és társadalmi különbségek hatásait. mindenre van oktatási szakember, energia és minden helyzetben megnyilvánul a megértés.

- c. Általános beilleszkedés területén pozitívak a tapasztalatok nincsenek ellentétek, egy sokszínű világ egyik elemének érzik magukat. Számukra már természetes, hogy ott élnek ebben a közegben.

Általánosságban megfigyelhető volt a befogadás, annak érzete, hogy az ország potenciális munkaerőként tekint az érkező migránsokra.

A mindennapokban megfigyelhető volt, hogy jól működő jogrendszer segíti a társadalom működését és udvarias, de határozott rendőri jelenlét volt a közterületen. Soha nem tapasztaltunk atrocitást, de egyértelmű volt az is, hogy szükség esetén határozott lesz a fellépés. Egy igen vegyes társadalomban az utcán mindig biztonságban érezhettük magunkat. Megszokottá vált az az érzés, hogy a globalizáció hatásai minden szempontból kezelhetőek. Úgy gondolom, hogy Magyarországnak és fejlődése érdekében Jász- Nagykun-Szolnok megyének is fel kell készülnie hasonló feladatok ellátására.

ÖSSZEFOGLALÁS

A munkaerő nemzetközi vándorlása, a migráció általános társadalmi jelenséggé vált. A munkaerő mozgásának szintje az elmúlt években jelentősen emelkedett a szegényebb és fejlett országokban egyaránt. Ezzel a jelenséggel egy időben a gazdaság fejlesztésének meghatározó elemévé válik a képzés és a munkaerő biztosítása.

Magyarország gazdasági teljesítménye az EU átlaghoz viszonyítva mintegy 67%-os szintet ér el, de országon belül is jelentősek az eltérések. Jelen írásomban egy gazdaságilag elmaradott térség adatait és lehetőségeit vizsgáltam hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján. Az Észak-Alföldi régióban és a Jász-Nagykun-Szolnok megyében jelentős migrációs veszteség figyelhető meg, jelentős a munkanélküliség, országos átlagtól elmarad a képzettségi szint és már-már hiányoznak a fejlesztés személyi feltételei. Az intelligens innováció rendszerének megfelelően ebben a földrajzi térségben a termelés és az ahhoz közvetlenül kapcsolódó kutatásokban kezdeményezhető pályázati forrás felhasználása. A lehetőség kihasználás érdekében pótolni kell a hiányzó munkaerőt és a képzést biztosítani kell számukra.

Az Európai Unióban hagyománya van a bevándorlók fogadásának és a külföldről érkező személyeket potenciális munkaerő utánpótlásként kezelik. Ezekben az országokban kialakult hagyománya van a más országból érkezők fogadásának, társadalmi és szociális eltérések kezelésének. A tapasztalatok értékelése, a lehetőségek feltárása a fejlődés alapvető feltétele. Megítésem szerint az ezzel kapcsolatos munkát minél hamarabb el kell kezdeni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] ENSZ Seeming projekt 2014.
- [2] HAVASI ÉVA: Az Észak-alföldi régiónak és ezen belül megyéinek főbb jellegzetességei a statisztikai adatok és mutatószámok tükrében, Debreceni Egyetem 2012.
- [3] KSH adatokból saját szerkesztés
- [4] DR. MAKRA ZSOLT előadásának vázlata, Szolnok, 2014. szeptember 16.